

ЯКІСТЬ ТА БЕЗПЕЧІСТЬ ХАРЧУВАННЯ

УДК: 338.439.2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОДОВОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

І. В. Кошкалда, д.е.н., професор, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

У статті проаналізовано сучасний стан продовольчої безпеки України. Визначено споживання продуктів харчування населенням України відповідно до норм фізіологічного мінімуму та раціональних норм споживання. Встановлено залежність здоров'я людини і тривалості її життя від якості спожитих продуктів та від стану навколишнього природного середовища. Доведено необхідність споживання екологічнобезпечних та корисних для здоров'я людини продуктів харчування, що зможе забезпечити розвиток аграрного сектора економіки. Підкреслено, що серед напрямів забезпечення виробництва екологічнобезпечних продуктів є виробництво органічної продукції. З'ясовано, що у вирішенні питання продовольчого забезпечення першочергова роль повинна належати державі.

Ключові слова: продовольча безпека, голод, екологічнобезпечні та корисні продукти, здоров'я людини, тривалість життя, органічна продукція.

Постановка проблеми. Максимально можливе задоволення потреб споживачів змушує товаровиробників шукати нові технології у виробництві і реалізації продукції. Проте останнім часом виникають певні протиріччя, адже можливості природи та ресурсного потенціалу планети не безмежні і не завжди можуть самовідновлюватися. Деградація ґрунтів, опустелювання, руйнування озонового шару, непередбачувані зміни клімату і стихійні лиха переконливо свідчать про розбалансування природної системи. Використання для більш тривалого зберігання продукції різних консервантів, штучних барвників та рослинних домішок, не передбачених нормативною документацією, не сприяють поліпшенню якісних характеристик товару, а, навпаки, роблять його небезпечним для вживання. До сьогодні ще не завершено дослідження щодо впливу на організм людини застосування генно-модифікованих організмів. Навіть і сама першочергова мета товаровиробників – досягнення максимально можливого задоволення споживача – також має свої недоліки, оскільки викликає залежність від споживання тих чи інших товарів, що призводить до погіршення здоров'я людини (ожиріння, пияцтва тощо). Тому зараз досить актуальною є проблема щодо виробництва екологічнобезпечних та корисних для здоров'я людини продуктів харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У свій час німецький учений Юстус Лібіх стверджував, що виникненням і загибеллю народів управляє один і той же закон природи, а саме: вдала спроба відібрати у країн умови, що визначають їх процвітання, викликає загибель; підтримання ж цих умов забезпечує країнам тривале існування, багатство і могутність [1]. А отже, здоров'я людини, тривалість її життя напряму залежать від умов навколишнього природного середовища. Це і родючість ґрунту, що забезпечує ефективно виробництво сільськогосподарської продукції, і чисте повітря тощо.

Варто згадати і всесвітньо відомого російсько-американського вченого П.А. Сорокіна, який

у своїй монографії «Голод як фактор» вперше у світовій економічній думці навіть систематизовані статистичні дані про вплив голоду на складні соціально-економічні процеси у світовому масштабі [2]. На прикладі країн Європи, Азії та Америки автор розглянув – як об'єктивну передумову – посилення ролі держави у підтримці продовольчої стабільності з урахуванням довгострокових некерованих процесів, які формують продовольчу сировину, а через неї продовольчу самодостатність кожної країни. Також серед найчисленніших і найрізноманітніших лих, що можуть спіткати людство, науковець виділив чотири лиха, які найчастіше є найбільш руйнівними та найстрашнішими і водночас найбільш повчальними і значними, а саме – війну, революцію, голод та епідемію.

Варто відзначити, що проблема голоду існує і сьогодні, незважаючи на те, що на полицях наших супермаркетів представлена значна кількість продукції від різних товаровиробників, проте низька купівельна спроможність населення і низький рівень якості товарів лише загострюють цю проблему.

Україна входить до десятки країн (Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Хорватія, Киргизстан, Латвія, Монголія, Перу і Венесуела), які найбільше скоротили рівень недоїдання своїх громадян, починаючи з 2000 р. Попри прогрес у боротьбі з голодом у світі, кількість людей, які потерпають від недоїдання, і надалі залишається величезною й сягає 795 млн осіб. [3].

Так, вирішення питання продовольчої безпеки одні дослідники вбачають у тому, що потрібна термінова розробка і впровадження програм формування «сталого зростаючого сільського господарства», що базуватиметься на інтенсивних водоощадних технологіях, при якому темпи приросту виробництва випереджатимуть темпи приросту населення [4]. Інші дослідники роблять акцент на виробництві екологічнобезпечної органічної продукції на основі раціонального використання природних ресурсів [5–7]. Проте всі вони

схильні вважати, що лише сільське господарство є фундаментальним елементом продовольчої безпеки країни.

Хоча проблемами продовольчого забезпечення, виробництва та споживання екологічно безпечних і корисних для здоров'я людини продуктів займається ряд зарубіжних і вітчизняних учених та дослідників, це питання ще й досі залишається відкритим.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення кола проблем продовольчого забезпечення та обґрунтування шляхів щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Інституту продовольчих ресурсів НААН України, здоров'я людини на 10–15 % визначається спадковістю; на 10–20 % – екологічною ситуацією; на 10–15 % – рівнем розвитку систем охорони здоров'я; на 50–70 % залежить від способу життя, найважливішим складником якого є харчування, що зумовлено кількісним вмістом та якісним складом споживаних людиною нутрієнтів. Як наголошують науковці цього закладу, людей не потрібно лікувати, їх необхідно правильно годувати. Отже, здоров'я людини в першу чергу залежить від виробництва і споживання екологічно безпечних та корисних продуктів харчування і чистого довкілля.

Так, безпека харчових продуктів в Європейському Союзі визначається мінімальними вимогами закону, здійснення офіційного контролю, впровадження НАССР, додатковими нормативними актами, прийнятими в кожній країні в

здійсненні загального права. У Регламенті ЄС № 852/2004 Європейського парламенту вказано, що головна відповідальність за безпечність харчових продуктів лежить на операторах продовольчого бізнесу. На європейському та міжнародному ринках цього досягають за рахунок впровадження і сертифікації інтегрованих систем менеджменту, у тому числі ISO 9001:2015, ISO 22000:2005, IFSi BRC [8].

Вітчизняний і зарубіжний досвід переконливо свідчить, що 80 % випадків захворювань серцево-судинної системи й цукрового діабету другого типу можна запобігти, насамперед за рахунок поліпшення харчування. Саме цей фактор може знизити смертність від онкологічних захворювань на 30–40 % [9]. За статистичною інформацією, в Україні споживання основних продуктів харчування нижче від установлених раціональних норм (табл. 1).

Найбільше зниження споживання спостерігається по м'ясу та м'ясопродуктах – на 38,6 %, молоку та молочних продуктах – 44,7 %, плодах, ягодах та винограду – на 43,3 %, рибі та рибних продуктах – на 55 %. Перевищило раціональну норму лише споживання хлібних продуктів та картоплі, що свідчить про незбалансоване харчування населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби економічно доступнішими продуктами. Таким чином, харчування населення України не відповідає гігієнічним нормам, що зумовлено переважно соціально-економічними причинами.

1. Норми і споживання основних продуктів харчування населенням України, кг на рік

Продукти	Норма споживання	Роки										2015 р. у % до 1990 р.
		1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
М'ясо та м'ясопродукти	83	68	33	39	52	51	54	56	54	51	61,4	
Молоко та молочні продукти	380	373	199	226	206	205	215	221	223	210	55,3	
Яйця, шт.	290	272	166	238	290	310	307	309	310	280	96,6	
Хлібні продукти	101	141	125	124	111	110	110	108	109	103	102,0	
Картопля	124	161	135	136	129	139	140	135	141	138	111,3	
Овочі та баштанні продовольчі культури	161	102	102	120	144	163	163	163	163	161	100,0	
Плоди, ягоди та виноград	90	47	29	37	48	53	53	56	52	51	56,7	
Риба та рибні продукти	20	18	8	14	15	13	14	15	11	9	45,0	
Цукор	38	50	37	38	37	39	38	37	36	36	94,7	
Олія	13	12	9	14	15	14	13	13	13	12	92,3	

Залишається низьким і середньодобове споживання населенням основних мікро- та макроелементів у складі продуктів харчування (табл. 2). Хоча, починаючи з 2000 р., воно посту-

пово збільшується, проте рівня 1990 р. ще не досягнуто. Так, лише еквівалент бета-каротину перевищує на 47 % рівень 1990 р.

2. Середньодобове споживання населенням основних мікро- та макроелементів у складі продуктів харчування

Мікро- та макроелементи	Роки									2015 р. у % до 1990 р.
	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Калорійність, ккал	3957	2661	2916	2933	2951	2954	2969	2939	2799	70,7
Протеїн, г	105	73	80	88	88	89	90	89	84	80,0
Жири, г	124	72	90	99	96	97	100	98	92	74,2
Кальцій, мг	1362	825	927	893	909	939	956	953	904	66,4
Залізо, мг	25	19	21	21	21	21	21	21	20	80,0
Ретинол, мкг	1863	1004	1156	1088	1088	1135	1165	1164	1093	58,7
Еквівалент бета-каротину, мкг	1528	1472	1735	2035	2290	2304	2306	2300	2260	147,9

Незабезпечення раціональних норм споживання основних продуктів харчування і незбалансований вміст у них мікро- та макроелементів є основною причиною смертності людей. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я недостатнє і неповноцінне харчування у 70 % є сьогодні основною причиною смертності в краї-

нах Африки. А за інформацією відділу народонаселення Департаменту ООН з економічних та соціальних питань, середня очікувана тривалість життя у світі збільшилася з 65 років у 1990–1995 рр. до 70 років у 2010–2015 рр. Хоча існує велика розбіжність у цьому показнику між різними регіонами нашої планети (табл. 3) [10].

3. Середня очікувана тривалість життя в окремих країнах світу, років

Країна	Середня очікувана тривалість життя населення	З них:	
		жінки	чоловіки
Україна	68,6	74,8	62,8
Росія	66,3	73,2	59,8
Китай	74,7	76,9	72,7
США	78,4	80,9	75,9
Індія	66,8	68	65,8
Японія	82,3	85,7	79

Дані табл. 3 свідчать, що найвища очікувана тривалість життя в Японії – 82,3 року, а найнижча в Росії та Індії – 66,3 та 66,8 року відповідно. В усіх без винятку країнах тривалість життя чоловіків менша, ніж жінок. В Україні цей показник становить 68,6 року, що є нижчим за середній, який сягає майже 71 рік.

За даними Європейського регіонального бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, сучасний стан здоров'я населення України характеризується вкрай високими показниками захворюваності і смертності, низьким рівнем тривалості життя. Чисельність наявного населення в Україні станом на 1 березня 2017 р. дорівнювала 42541,6 тис. осіб. Упродовж січня–лютого 2017 р. чисельність населення зменшилася на 42,9 тис. осіб. Серед причин смерті населення, перше місце посідали хвороби системи кровообігу, друге – новоутворення, третє – зовнішні причини смерті [11].

Дослідження показали, що на споживчому ринку присутні в достатньо великій кількості низькопробні товари. Основними причинами незадовільної якості реалізованої населенню харчової продукції є: слабка матеріально-технічна база та недостатня оснащеність багатьох підприємств харчової промисловості і торгівлі; низький рівень санітарної і виробничої культури; використання неякісної сировини та компонентів; різке ослаблення виробничого і галузевого контролю у зв'язку з ліквідацією органів господарського керування з лабораторною службою, яка входила до

їх складу, а також прагнення виробників скоротити витрати на контроль якості продукції. Запобіжні заходи боротьби з неякісною продукцією потрібно застосовувати на державному рівні, оскільки безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини відносять до основних факторів, що визначають здоров'я населення України і збереження його генофонду. До таких чинників належать: упровадження сучасних оперативних методів контролю, системи НААСР на всіх підприємствах; створення органів незалежної експертизи, що дозволить проводити ідентифікацію товарів завжди, коли в покупця товару з'являється сумнів у його асортиментній належності і якості; посилення санкції за фальсифікацію продовольства (ввести штрафи, які будуть перевищувати вартість партії фальсифікованої продукції як мінімум у два рази); позбавлення фальсифікаторів ліцензій у разі виявлення повторних зловживань.

Також варто звернути увагу і на той факт, що серед населення простежується досить низький рівень культури споживання їжі, що полягає у низькій поінформованості про здоровий спосіб життя і споживання екологічнобезпечних та корисних для організму людини продуктів. Навіть особи, які мають статки, неповною мірою розуміються на виборі продуктів харчування і, як правило, купуючи дорогі харчі, не страхують себе від захворювань, адже надмірне споживання їжі та напоїв спричиняють ожиріння та розвиток інших хвороб.

Останнім часом унаслідок підвищення цін

на продукти харчування, населення стало більш виважено здійснювати покупки. Почали більше купувати продукти вітчизняного виробництва, оскільки падіння гривні та зростання курсу валют привели до того, що імпортна продукція стала недоступною для більшості українців. Тому перед українськими товаровиробниками постає завдання щодо виробництва екологічнобезпечної та корисної для людини продукції. І саме сьогодні варто усвідомлювати, що із зміною природи змінюється і природний склад продуктів харчування. Так, наприклад, у яблуках зараз менше вітаміну С, у фруктах і овочах менше мікро- та макронутрієнтів; наслідком забруднення води є зниження якості риби та морепродуктів.

У доповіді Всесвітньої продовольчої програми ООН зазначено, що голод і недоїдання є основною причиною міграції населення, а зниження рівня продовольчої безпеки на 1 % обертається зростанням числа міжнародних мігрантів на 1,9 %. Питання продовольчої безпеки і міграції тісно взаємопов'язані. Адже голод змушує людей залишати свої будинки в пошуках їжі, а масові переміщення населення ведуть до поглиблення гуманітарних криз і величезного навантаження на продовольчі системи країн, що приймають мігрантів. А тому експерти закликають держави-члени ООН і приватних донорів вкладати більше коштів у розвиток сільського господарства, також зміцнювати продовольчі системи в країнах походження мігрантів [12].

Частка сільського господарства у ВВП в середньому у світі становить 3,1 %, по Україні цей показник дорівнює 9,8 %, світовими лідерами є ЦАР (55,8 %), Сьєрра-Леоне (54,7 %), Чад (53,2 %) [13]. Україна займає 78-ме місце із 178 країн у рейтингу виробників продукції сільського господарства. Її називали радянською житницею, вона завжди була аграрною країною, і зараз має

найродючіші на планеті чорноземи, проте повністю забезпечити себе продовольством не в змозі.

Серед напрямів забезпечення виробництва екологічнобезпечних продуктів перспективним є виробництво органічної продукції, що суворо обмежує використання штучних хімічно синтезованих мінеральних добрив та пестицидів. У тваринництві заборонено використання антибіотиків і стимуляторів росту. Серед методів органічного сільського господарства особливе місце відведено сівозмінам, завдяки яким відновлюють і зберігають родючість ґрунтів. Сівозміни також є природною системою захисту рослин від шкідників. Категорично заборонено вирощування генномодифікованих культур. Органи сертифікації постійно слідкують за тим, щоб тварин утримували на великій, достатній для вільного пересування площі, що відповідає високим стандартам добробуту.

Сьогодні в Україні є значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту і споживання на внутрішньому ринку, вже досягнуто певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва. Вже зараз імпортована українська органічна продукція проходить досить успішно сертифікацію іноземними структурами, які використовують різнобічну оцінну систему. За площею сільськогосподарських угідь, зайнятих під вирощуванням органічних продуктів, Україна посідає 20-те місце у світі серед більш ніж ста країн, випереджаючи при цьому таких лідерів органічного руху, як Угорщина, Данія, Нідерланди, Швеція, Швейцарія.

Загальна площа органічних сільськогосподарських угідь в Україні протягом 2002–2015 рр. збільшилася у 2,5 раза, а кількість господарств, які виробляють органічну продукцію, зросла майже у сім разів (табл. 4).

4. Загальна площа органічних сільськогосподарських угідь і кількість органічних господарств в Україні за 2002–2015 рр. [14]

Показник	2002 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Площа, га	164449	241980	270226	270320	272850	393400	400764	410550
Кількість господарств	31	72	142	155	164	175	182	210

Частка сертифікованих органічних площ серед загальної площі сільськогосподарських угідь України становить близько 1 %. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур.

Органічне землеробство є надзвичайно потрібним, оскільки його запровадження забезпечить організацію відтворення земельних ресурсів шляхом поліпшення їх екологічних характеристик, зростання продуктивності сільськогосподарських угідь та наповнення ринку органічною продукцією аграрного сектора економіки.

У Стратегії розвитку аграрного сектора

економіки на період до 2020 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. за № 806-р, серед пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей зазначено такі: забезпечення продовольчої безпеки держави та сприяння розвитку органічного землеробства, насамперед в особистих селянських і середніх господарствах [15].

Для зміцнення продовольчої безпеки у світі необхідно змінити спосіб життя та мислення. Для боротьби з голодом слід розвивати сільське господарство найбідніших країн і збільшувати обсяги інвестицій в інфраструктуру сільських районів у цих державах. Міжнародна спільнота має вжити всіх необхідних заходів для того, щоб щодня забезпечувати хлібом жителів бідних країн. Потріб-

но розглядати сільське господарство як фундаментальний елемент продовольчої безпеки у світі. Отже, для подальшого розвитку сільське господарство має отримувати необхідний обсяг інвестицій, а також відповідні ресурси. Міжнародні спільноти та їх установи повинні активніше втручатися у цей процес. Голод можна подолати лише через подолання проблем, які його викликають, і завдяки розвитку найбільш бідніших країн.

Висновки. Для вирішення проблеми голоду та виробництва екологічно безпечних і корисних для здоров'я людини продуктів харчування необхідно підтримувати й розвивати сільське госпо-

дарство. Варто проводити роботу серед населення щодо правильного харчування, щоб раціон людини був збалансованим і відповідав установленим нормам.

Розв'язання питання щодо продовольчого забезпечення і виробництва екологічно безпечної та корисної продукції потребує жорсткого контролю з боку держави і за станом природного навколишнього середовища, і за виробництвом якісних продуктів харчування. Також держава повинна дбати і про доступність цих екологічно безпечних та якісних продуктів харчування для населення, оскільки здорова нація – це сильна країна.

Список використаної літератури:

1. Либих Юстус. Химия в приложении к земледелию и физиологии / Юстус Либих. – М.-Л.: Сельхозгиз, 1936. – 408 с.
2. Сорокин П.А. Голод как фактор / П.А. Сорокин. – М.: Academia & LVS, 2003. – 684 с.
3. Голод – комплексна проблема людства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/golod-kompleksna-problema-lyudstva/>
4. Глобальна продовольча безпека / О.Г. Білорус, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, В.І. Власов. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 486 с.
5. Ходаківська О.В. Екологізація аграрного виробництва: монографія / О.В.Ходаківська. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. – 350 с.
6. Новак Н.П. Організаційно-економічні засади розвитку виробництва органічної продукції в аграрних підприємствах: монографія / Н.П. Новак. – Херсон: Айлант, 2016. – 340 с.
7. Федоров М.М. Розвиток органічного виробництва / М.М. Федоров, О.В. Ходаківська, С.Г. Корчинська. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2011. – 145 с.
8. Стойкова Т. Проблеми та фактори забезпечення якості й безпечності товарів / Теменуга Стойкова // Товари і ринки. – 2016. – № 2. – С. 39–44.
9. Єгоров Б. Стан харчування населення України / Б. Єгоров, М. Мардар // Товари і ринки. – 2011. – № 1. – С. 140–147.
10. Мировое население [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://countrymeters.info/en/World>
11. Демографічна ситуація в Україні у січні-лютому 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. ООН: Голод основна причина міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/migrants/_nazvali-osnovnu-prichinu-migraciyi/770766
13. Ведение аграрного бизнеса в Украине / Украинский клуб аграрного бизнеса. – 2016. – 90 с.
14. Органік в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
15. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 83. – С. 23. – Ст. 3088.

Кошкалда И.В. Актуальные проблемы продовольственного обеспечения.

В статье проанализировано современное состояние продовольственной безопасности Украины. Определено потребление продуктов питания населением Украины в соответствии с нормами физиологического минимума и рациональными нормами потребления. Установлена зависимость здоровья человека и продолжительности жизни от качества потребляемых продуктов и от состояния окружающей природной среды. Определена необходимость в потреблении экологически безопасных и полезных для здоровья человека продуктов питания, что сможет обеспечить развитие аграрного сектора экономики. Подчеркнуто, что среди направлений обеспечения производства экологически безопасных продуктов является производство органической продукции. Определено, что в решении вопроса продовольственного обеспечения первостепенная роль должна принадлежать государству.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, голод, экологически безопасные и полезные продукты, здоровье человека, продолжительность жизни, органическая продукция.

Koshkalda I.V. Actual issues of food provision.

In the article analyzes the current state of food security. The food consumption of Ukrainian population according to the norms of physiological minimum and rational norms of consumption has been defined. Set

the dependence of human health and the duration of its life from the quality of products and the State of the natural environment. Found that on the consumer market are present insufficient quality of goods and among the population can be traced fairly low level of culture of consumption of food that is low awareness about healthy lifestyles and consumption of ecological safe and useful for the human body. It is proved that for the production of high-quality food should be to develop the agricultural sector of the economy.

Underlines that among the areas ensuring the production of ecological safe products is the production of organic products. In the area of farmland occupied under cultivation of organic products Ukraine ranked 20 in the world among more than a hundred countries. The total area of organic farmland in Ukraine for 2002-2015. increased in 2.5 times and the number of farms that produce organic products, rose almost 7 seven times. Already imported Ukrainian organic products undergo quite successfully the certification of foreign agencies, which use the various appraisal system. Organic farming is extremely necessary because its implementation would ensure the organization of reproduction of land resources by improving their environmental performance, increase the productivity of agricultural land and filling the market of organic products of the agrarian sector of the economy.

Resolving questions about the food and the production of ecological safe and useful products requires hard control of the State and the State of the natural environment, and for the production of quality food products. Also, in turn, the State must take care, however, and to the population were available ecological safe and quality food, because a healthy nation is a strong country.

Keywords: food security, hunger, ecological safe and useful products, human health, life expectancy, organic products.

Дата надходження до редакції: 25.03.2017
Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ТА ДЖЕРЕЛ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. О. Андрієнко, Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто елементи чинників, що впливають на функціонування аграрного виробництва. Досліджено за допомогою системного підходу окремі групи і види загроз у аграрному бізнесі. Систематизовано фактори, що впливають на економічну безпеку у процесі діяльності аграрних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, класифікація загроз, ризик, аграрний бізнес

Постановка проблеми. Аграрні підприємства змушені функціонувати в умовах непередбачуваності та невизначеності. Все це обумовлює необхідність формування дієвого механізму стратегічного управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств. Це ставить власника перед проблемою уміння приймати рішення і ефективно управляти бізнесом в складній комерційній ситуації, коли не всі фактори, причини та умови реалізації бізнес-процесів заздалегідь відомі. Крім того, завжди діють фактори, які однозначно визначаються, як ризики та загрози економічній безпеці підприємства. Потрібно знати їх природу, джерела виникнення і рівень небезпеки.

Відсутність наукових досліджень чинників та джерел загроз економічній безпеці аграрних підприємств, недостатнє обґрунтування існування ризиків на різних етапах виробництва, зумовлюють необхідність їх систематизації в діяльності аграрних підприємств. Особливої актуальності набуває дослідження факторів економічної безпеки та формування категорій загроз, що призводять до дестабілізації аграрного виробництва. Тому надзвичайно актуально дослідити змістовні аспекти і механізм формування загроз економічній

безпеці підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що науковці значну увагу приділяють поділу та класифікації загроз. Однак, недоліком даних підходів є неврахування ознак, що характеризують всі форми прояву загроз. Подолання цієї проблеми можливе лише у випадку розробки багатокритеріальної класифікації.

Аналізу загроз та ризиків економічній безпеці підприємств присвячено ряд праць А. Сухокурова, В. Іванова, А. Козаченко, І.Козлюк, А. Ляшенко, Н. Реверчука, В. Пономарьова та ін. в своїх публікаціях вони визначили та проаналізували систему чинників економічно безпечного розвитку підприємства в загальному вигляді. Серед наукових публікацій, присвячених дослідженню економічної безпеки цілому та її загроз зокрема, виокремимо працю Бланка І. А., Ареф'євої О. В., Кузенко Т. Б., Васильціва Т. Г., Донець Л. І., Ващенко Н. В. Переважна більшість науковців розглядає явище економічної безпеки крізь призму загроз, що чинять найістотніший на неї вплив. Визначати та класифікувати загрози економічній безпеці зазвичай розпочинають за її рівнями – міжнародним, національним, регіональним тощо.

Недостатньо вивченими є інструментарій